

Die Universität Wien im Konzert europäischer Bildungszentren 14.–16. Jahrhundert, hg. von Kurt MÜHLBERGER – Meta NIEDERKORN-BRUCK, Oldenbourg, Böhlau, Wien – München 2010 (= Veröffentlichungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 56)

278 s., ISBN 978-3-205-78490-6 (A),
978-3-486-59224-5 (D)

Zásadní vliv kulatých výročí vzniku univerzit na jejich vlastní historiografii byl již nejednou kritizován a ironizován, přesto zůstává realitou a do jisté míry to lze kvitovat s povděkem. Příležitostné syntézy vydávané zpravidla v padesátiletém intervalu poskytují jednak shrnutí dosažených poznatků, jednak výborně dokládají metodologické a interpretační paradigma doby svého vzniku. Pro historiky je výhodou, že data vydání těchto publikací se velice dobře pamatují (stačí znát letopočet vzniku dané univerzity) a opomenout nelze ani pozitivum finanční – každých padesát let jsou univerzitní vedení, stát či sponzoři ochotni zaplatit vydání obsáhlé, často několikásvazkové publikace. Co by za to jiní dali!

Pokud nepřipadá kulaté výročí vzniku univerzity na dobu válečnou či jinak komplikovanou, stane se příprava syntézy obvykle také silným impulsem k novému intenzivnímu studiu pramenů. Autoři se logicky pokoušejí překonat své předchůdce, a tak nově vydávané univerzitní příručky nabývají na rozsahu, grafické reprezentativnosti a zpravidla i na kvalitě obsahu. Oproti dřívějším letům jsou již také vesměs psány kolektivně, což ještě více podtrhuje jejich charakter výpovědi jedné, maximálně dvou generací univerzitních historiků, zároveň však tento způsob vytváření textu klade daleko větší nároky na redakci.

Po velkých oslavách k 650. výročí založení pražské univerzity v roce 1998 a čtyřsvazkové syntéze jejich dějin (resp. dvousvazkové anglické verzi), která je až na několik drobných chyb a absenci poznámkového aparátu obsahově i graficky opravdu na úrovni, si roku 2000 připomněla drobnější příručkou své znovuzaložené univerzity v Krakově a před dvěma roky se slavilo 600 let univerzity v Lipsku. I toto výročí přineslo novou, tentokrát pětisvazkovou syntézu, přičemž středověké období sepsal (sám a přitom velmi fundovaně) Enno Bünz. Na řadě je nyní ve středoevropském prostoru znovu Krakov a Vídeň (založení 1364 a 1365), které se

blíží, následující Prahu, ke svým 650. narozeninám (co na tom, že krakovská univerzita záhy opět zanikla, z hlediska oslav se hodí obě data založení). Náznaky jubilejní horečky se objevují už i v Rostocku, kde si bude univerzita po desetiletích nesvobody připomínat 600 let své existence v roce 2019.

Anotovaný sborník je dokladem toho, že přípravné práce k nové jubilejní syntéze běží ve Vídni již naplno. Ta je ostatně odbornou veřejností očekávána s velkými nadějemi, protože na ni nedošlo ani ve válečném roce 1915, což je pochopitelné, ale ani roku 1965, kdy se Rudolphina poněkud překvapivě spokojila pouze s příležitostnou brožurou a katalogem z tehdy pořádané výstavy. Základní a dodnes běžně používané přehledy vídeňských univerzitních dějin tak pocházejí ještě z 19. století!

Studie otištěné v anotovaném sborníku jsou upravenými referáty z první konference nově ustaveného pracovního kruhu *Wiener Arbeitskreis für Universitätsgeschichte*, která se uskutečnila v roce 2007. Někteří autoři zachovali původní rozsah svého příspěvku, pouze jej doplnili o poznámkový aparát, jiní však svůj text podstatně rozšířili, což platí v první řadě pro oba editory a zároveň jistě i hlavní autory a redaktory připravované syntézy (alespoň pokud jde o středověk a raný novověk), Kurta Mühlbergera a Metu Niederkorn-Bruckovou. Jména těchto dvou osobností zároveň odkazují na hlavní badatelské zázemí vídeňské univerzitní historiografie – univerzitní archiv a Institut für Österreichische Geschichtsforschung. Symbióza obou institucí má již dlouhou tradici a zejména na ediční a publikační úrovni přináší šťavnaté plody, jak je ostatně s hrdostí zdůrazňováno v obou předmluvách sborníku.

Než stručně představím alespoň některé příspěvky, považuji za účelné zmínit obě předmluvy. První (*Vorwort*), z pera ředitele IÖG Karla Brunnera, je spíše oficiální povahy a s trochou jízlivosti ji lze označit za doklad dnes v celé Evropě tak módního, za všech okolností požadovaného a apriori pozitivně hodnoceného vytváření badatelských sítí (v němčině vystačíte s jediným „kouzelným“ slovíčkem *Vernetzung*). Druhý úvod (*Einleitung*), sepsaný oběma editory, stojí za pozornost čtenáře spíše, neboť mimo jiné vysvětluje, co se myslí oním poněkud patetickým *koncertem vzdělavacích center* v názvu sborníku. Cílem konference, sborníku, a tím pádem i připravované syntézy dějin vídeňského obecného učení není „zaměřit se na lokální institucionální dějiny, v jejichž rámci se obvykle zpracování univerzitních dějin odehrává“, nýbrž „pokusit

se začlenit vídeňskou univerzitu do evropského kontextu dějin vysokého školství, vzdělanosti a vědy pozdního středověku a raného novověku“. Vzápětí je upřesněno, že se vydavatelé snažili respektovat koncept univerzitních dějin, který nastolila mezinárodní syntéza *A History of the University in Europe* (něm. *Geschichte der Universität in Europa*), vzniklá z pověření Evropské rektorské konference pod redakcí Waltera Rüegga, jejíž první svazek, věnovaný středověku, vyšel před bezmála dvaceti lety. Tato čtyřsvazková publikace dodnes platí navzdory různým drobným nedostatkům za základní příručku obecných univerzitních dějin, je však třeba zdůraznit, že de facto završila a do jisté míry kodifikovala úsilí přinejmenším jedné generace univerzitních historiků o komparativní výzkum univerzit jakožto specifických, ale zároveň v základě stejných korporací, které lze zkoumat nejen z hlediska institucionálních dějin či dějin vědy nebo výuky, ale také – a zejména – z hlediska dějin sociálních, popřípadě obecně kulturních. Prostě a jednoduše jde vydavatelům sborníku o to, aby nové zpracování dějin vídeňské alma mater metodologicky odpovídalo současnému standardu univerzitní historiografie, což je – troufám si tvrdit – nárok, který se i bez této deklarace rozumí jako zcela samozřejmý.

Sborník je rozdělen na čtyři tematické oddíly, z nichž první se věnuje otázkám založení a výstavby vídeňské univerzity. Karl Ubl nově, a nutno říci přesvědčivě, interpretuje pasáž zakládací listiny Rudolfa IV., která hovoří o plánu vybudovat uprostřed města samostatnou, hradbami chráněnou univerzitní čtvrť (*pfaffenstat*). Harald Berger v návaznosti na své kodikologické výzkumy doplňuje řadu nových poznatků o první generaci vídeňských profesorů, která vesměs prošla (v případě Alberta ze Saska doslova) univerzitou pražskou. Dosud neznámé či nepovšimnuté vazby významných profesorů z doby albertinské reformy vídeňské univerzity k habsburskému dvoru odhaluje Christian Lackner. První oddíl uzavírá stařák Kurta Mühlberga o vztazích mezi univerzitou a městem ve 14. a 15. století. Autor zde rozpracovává svoje úvahy z nedávno vydané syntézy dějin Vídně a je znát, že jeho text už „dozrál“ do podoby komplexně pojaté kapitoly v připravované příručce dějin univerzitních.

Druhý oddíl *Lehrende, Lernende und Lehrhalte* je obsahově značně různorodý. Christine Glaßnerová analyzuje rukopisy vzniklé na vídeňské artistické fakultě, které se poté různými cestami (ty byly rovněž předmětem zájmu autorky) dostaly do klášterní knihovny v Melku. Christian

Hesse na základě databáze projektu *Repertorium Academicum Germanicum* konstatoval (a čísla a mapami doložil) pro léta 1450–1550 postupnou ztrátu zájmu o studium ve Vídni ve vzdálenějších oblastech říše, kterou ještě umocnila vlna zakládání nových univerzit po roce 1460. Zastavení této regionalizace vídeňské univerzity není patrné ani po reformách z 30. let 16. století. Nejrozsáhlejší příspěvek sborníku z pera Mety Niederkorn-Bruckové se týká období přelomu středověku a novověku a zkoumá rovněž pozici vídeňské univerzity v tehdejší intelektuální světě. Na rozdíl od Hesseho se však snaží postihnout kvalitu vídeňských učených textů, respektive jejich rozšíření a ohlasy v Evropě, a to zejména opět na rukopisech uložených v Melku.

Třetí oddíl je věnován otázce pramenů univerzitních dějin. Peter Csendes líčí konflikty měšťanů se studenty na základě dokladů městské provenience, jeho příspěvek je tak jakýmsi koreferátem ke stati K. Mühlberga. Metodologicky značně inovativní studie Thomase Kühtreibera archeologickými postupy (v kombinaci zejména s ikonografickými prameny) rekonstruuje podobu jednotlivých budov univerzity a jejich stavební vývoj, ale také vybrané artefakty. Nechybí ani reflexe některých interpretačních a metodologických problémů. Následující dva drobné příspěvky jsou podnícené archivní či ediční praxí. Meta Niederkorn-Brucková v aktech artistické fakulty (ovšem nejen v nich) nachází doklady sebezpečí příslušníků univerzitní korporace, Johann Seidl zpravuje o obsahu a zpřístupnění pozůstalosti největšího znalce středověkých dějin vídeňské univerzity v 70. a 80. letech 20. století Paula Uibleina; připojen je i jeho krátký životopis. Čtvrtý oddíl sborníku je věnován již výlučně novověkým tématům, konkrétně nástupu humanismu a vlivům jezuitského řádu.

Celkově lze shrnout, že příspěvky jsou převážně analytické povahy a navzdory jisté poroční nevyváženosti přinášejí vesměs buď zcela nové poznatky, nebo nové a objevné interpretace. Poněvadž je sborník závdavkem k připravované syntéze, máme se na co těšit a lze doufat, že nové dějiny vídeňské univerzity budou skutečně nové. Jediné, co českého historika při četbě tradičně zamrzí, je klasické *bohemia non leguntur* – v celém sborníku jsem nalezl pouze tři odkazy na dvě starší české pramenné edice a poděkování Michalu Svatošovi za jeho připomínku vznesenou během konference. Česká univerzitní historiografie (a to ani ta publikovaná v jiných jazycích než v češtině) jako by neexistovala. Nebo se v Čechách a na Moravě opravdu za

posledních sto let nezrodilo nic, co by bylo pro komparativně pojaté dějiny středověké vídeňské univerzity přínosem?

JRÍ STOČES

Boży bojownicy. Jan Žižka i husyci w walkach z Zakonem Krzyżackim, red. Wojciech BORKOWSKI – Wojciech IWAŃCZAK, Państwowe Muzeum Archeologiczne, Warszawa 2010

151 s., ISBN 978-83-60099-36-0

Čtyři charakteristické vlaječky na obálce naznačují, že publikace *Boży bojownicy* byla vydána s podporou Visegrádských fondů. České znění titulu, *Bozi bojovníci. Jan Žižka v bojích s Křižáckým rádom* (sic!), pak napovídá, v čem spočívá úskalí podobných mnohajazyčných projektů. Pokud se omezíme na medievistiku, již ambiciózní kniha *Visegrád 1335* doplatila na překlady z rukou neskolených historiků, kdy navíc již přeložené texty sloužily jako podklad k dalším jazykovým mutacím a chyby se tím násobily. Pokud následná korektura historiků odstranila alespoň největší poklesky, v případě předložené publikace k tomu došlo patrně jen v polštině. I tak zaráží množství faktografických chyb, úroveň překladu, alespoň do češtiny, na řadě míst znemožňuje pochopení textu. Texty jsou vždy publikovány v jazyce originálu, následovány zhruba čtvrtinovou až třetinovou verzí ve čtyřech jazykových mutacích (kromě „visegrádských“ jazyků je připojena němčina).

Pokud byla v dobách socialismu hledána „husitská internacionála“ především kvůli zdůraznění historických kořenů aktuální politické situace, nyní je důvod prostší – peníze. Nelze se ubránit dojmu, že postava Jana Žižky (i pozdějších husitských vojevůdčů, operujících po celé středovýchodní Evropě) posloužila jen jako návnada pro získání visegrádského příspěvku. Stejnomená putovní výstava, která po osmi polských zastávkách dorazila do jihočeského Tábora a pak dále na Slovensko a do Maďarska, byla především oslavou polského vítězství u Grunwaldu, za niž by se nemuseli stydět ani nacionalisté 19. století. Budiž připočteno ke chvále doprovodné publikace, že silný národnostní akcent zde byl potlačen, i tak ovšem nepřináší mnoho nového. Polské příspěvky jsou povětšinou jen lépe (Wojciech Iwańczak, Wojciech Borkowski, Marek Stawski a dva články Anny Panner) či hůře (Maciej Szczepa) sepsané kompilace.

Zbylé země Visegrádu jsou zastoupeny jedním textem, přičemž se zřetelně ukazuje, oproti ideji publikace i dřívějšímu pojetí, že husitské události národy uprostřed Evropy spíše odcizily, než sblížily. Dobové česko-polské vztahy shrnuje Petr Čornej a přes naznačené možné sympatie mezi oběma národy nezakrývá fakt, že hlavní motivací účasti českých vojáků v Polsku byl žold. Ideu „husitské internacionály“ pak přehodnocují Žofia Lysá a Miroslav Lysý; přibližují devastaci hornouherské země, drancování měst i prakticky nulový ohlas husitských myšlenek na Slovensku a shrnují celkem jednoznačně: „Ak sa kedysi tvrdilo, že husitská revolúcia priniesla zblíženie Čechov a Slovákov, tak musíme skonštatovať, že to bolo zrejme (bohužiaľ) naopak.“ Gabor Andras Szorenyi nastiňuje problematiku husitských vlivů v Uhrách, přičemž zvláštní pozornost věnuje hradům, které čeští bojovníci obsadili. Do čtyř mně srozumitelných jazyků je přeložena vždy jen obecná část, konkrétní nálezy, které tvoří argumentační jádro článku, zůstávají pouze v maďarštině. Zde by jeden kompletní překlad do světového jazyka bezpochyby přinesl více než čtyři zkrácené mutace.

Více než rozpačitý dojem ze sborníku *Boży bojownicy* nutí k zamyšlení nad financováním odborných projektů, které přes svou problematičnost a minimální vědecký přínos získávají značné prostředky díky vhodnému politickému krytí. Pokud v případě knihy *Visegrád 1335* bylo možné raison d'être nalézt, v případě oslavy bitvy u Grunwaldu skrze postavu Jana Žižky již méně. Ale netřeba se divit. Neporazitelný hejtmán, sám kdysi příznivec bílých koní, zde roli bílého koně sehrál.

ROBERT NOVOTNÝ

Pavel SOUKUP, Jaroslav SVÁTEK a kol., *Křížové výpravy v pozdním středověku. Kapitoly z dějin náboženských konfliktů*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2010

245 s., ISBN 978-80-7422-055-5

Pod výstižným názvem se kupodivu neskrývá konferenční sborník, byť většina příspěvků na základě konferenčních příspěvků vznikla, nýbrž tematicky ucelená publikace prezentující z větší části výsledky mezinárodního projektu, jehož garanty byly univerzita v Toulouse a Centrum medievistických studií. Bylo by však chybou vní-